

Variantti-kollokvio 2021:
Tekstikäsitukset tiedon tukipilareina

Tampereen yliopisto 12.11.2021

ABSTRAKTIT

Tommi Dunderlin

Kirjan ja esityksen välissä: näytelmien pääkirjat materiaalina, tekstilajina ja tutkimuskohteena

Esitelmä tarkastelee näytelmien esittämistä varten laadittuja teatteritekstejä eli niin sanottuja pääkirjoja kolmesta näkökulmasta: materiaalina, tekstilajina ja tutkimuskohteena. Se avaa ensin pääkirjojen erilaisia käsin kirjoitettuja, konekirjoitettuja ja painettuja ilmentymiä sekä pohtii teatteritekstien suhdetta näytelmäteksteihin. Millaisia ovat ne yleiset piirteet, joilla näyttämölle laadittu teksti poikkeaa saman teoksen painetusta, ei-teatterisidonnaisesta tekstistä? Teoreettista pohjaa kysymykseen luo muun muassa Ronald Brouden tekemä jako sivutekstiin eli luettavaksi tarkoitettuun tekstiin (*page text*) ja näyttämötekstiin eli esitettäväksi tarkoitettuun tekstiin (*stage text*).

Käsiteltyään yleisesti pääkirjojen materiaalisia ja tekstuaalisia ulottuvuuksia esitelmä valottaa pääkirjoista esiin nousevia tutkimuskysymyksiä käyttämällä esimerkkeinään Kansallisteatteria edeltäneen Suomalaisen teatterin Shakespeare-tuotannoista säilyneitä pääkirjoja 1880- ja 1890-luvulta. Teksteissä ilmenevät muutokset, kuten hiljaiset säädttömyyksien poistot (*Kuningas Lear*) ja merkittävät tapahtumapaikkojen siirtämiset (*Talvinen tarina*), antavat arvokasta lisätietoa niin teatterihistorialle kuin kirjallisuudentutkimuksellekin.

Esitelmän lopputulemassa korostuu näyttämötekstien monitoimijuus, joka on erityisen ilmeistä käännettyjen näytelmien kohdalla. Lisäksi esitelmä näkee aiheellisena pohtia, miksi pääkirjat ovat tietynlaisia väliinpuotoajia tutkimuksessa: pääkirjoihin tehdään harvoin viittauksia toisin kuin tuotantojen aikalaismuutoksiin ja teatterin toimijoiden kirjeenvaihtoon. Niinpä esitelmän tavoitteena on herätellä sellaista tekstikäsitystä pääkirjoista, joka ottaa huomioon niiden monimuotoisen potentiaalinen tutkimuksessa.

Tommi Dunderlin on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hän työskentelee *Kääntämisen jäljet arkistoissa* -hankkeessa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tutkimusosastolla.

Tiina Holopainen

Lähtötekstikäsituksesta audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksessa ja niiden merkityksestä

Tarkastelen esityksessäni audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksessa esiintyviä lähtötekstikäsitteitä multimodaalisuuden näkökulmasta. Keskiössä on tekstityskääntämisen tutkimus. Teoreettisesti lähtötekstin käsite ymmärretään esityksessäni tekstin käsitteestä erilliseksi, joskin ne voivat käytännössä viitata samaan asiaan. Tarkastelun kohteena onkin juuri se, miten lähtötekstikäsitys suhteutuu audiovisuaaliseen tekstiin ja sen semioottisiin resursseihin eli moodeihin – lyhyesti: kuvaan, ääneen ja sanaan. Tarkastelun ulkopuolelle rajataan siten esimerkiksi elokuvan käsikirjoituksen pohjana olevaa romaania tai elokuvan käsikirjoitusta koskevat pohdinnat audiovisuaalisen kääntämisen lähtötekstinä sekä muu intertekstuaalisuus.

Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuskirjallisuudessa esiintyy edellä rajatussa merkityksessä kahtalaista lähtötekstikäsitystä. Perinteisen ja yhä vallitsevan käsityksen mukaan tekstityskääntäjän lähtötekstin muodostavat yksinomaan tai ensisijaisesti audiovisuaalisen tekstin kielelliset resurssit. Muita semioottisia resursseja, kuten kuvia, prosodiikkaa ja äänitehosteita, pidetään sinänsä tärkeinä ja kielellisten resurssien lisäksi huomioon otettavina näkökohtina, mutta niitä ei sisällytetä lähtötekstin käsitteeseen tai niitä pidetään vähintäänkin toissijaisina lähtötekstiresursseina. Tämä kielilähtöiseksi kutsuttava käsitys esiintyy kirjallisuudessa tyypillisimmin implisiittisenä oletuksena. Sen rinnalle on 2000-luvulla alettu esittää lähtötekstikäsitystä, jonka mukaan lähtöteksti kattaa audiovisuaalisen tekstin kaikki moodit ilman, että mitään moodeja pidettäisiin kääntämisen kannalta lähtökohtaisesti ensisijaisina. Kutsun tätä käsitystä kokonaisvaltaiseksi eli holistiseksi lähtötekstikäsitukseksi.

Lähtötekstin holistisen uudelleenmäärittelyn merkitystä ei ole kirjallisuudessa toistaiseksi tarkasteltu kovin systemaattisesti. Onko esimerkiksi johdonmukaista esittää tekstityskääntämiselle holistista lähtötekstikäsitystä mutta ilmaista ruututekstityksen tehtävä edelleen kielilähtöisesti, lähtökielisen puheen tai kirjoituksen välittämiseksi, vaikkakin muut moodit huomioon ottaen; tai analysoida tekstityskääntämistä multimodaalisessa viitekehysessä mutta viitata kielellisiin resursseihin lähtötekstinä? Tuon esityksessäni esiin kielilähtöisen ja holistisen lähtötekstikäsituksen perustavan näkökulmaeron, jonka huomioon ottaminen johdonmukaistaisi tarkasteluja ja valaisisi holistisen käsityksen merkitystä niin audiovisuaalisen kääntämisen tutkimukselle kuin käytännöllekin.

Tiina Holopainen on tehnyt pitkän uran audiovisuaalisten tekstien kääntäjänä ja audiovisuaalisen kääntämisen opettajana. Nykyään hän toimii täysipäiväisesti yliopisto-opettajana Turun yliopistossa. Hän tekee väitöskirjaa audiovisuaalista kääntämistä ohjaavista lähtö- ja kohdeviestintään liittyvistä ohjaustekijöistä.

Inkeri Jaakkola

Postoopperan tekstit

Oopperan ja kokeellisen teatterin välimaastoon sijoittuvat postoopperat ovat multimediaalisia näyttämöteoksia, joiden uudenlaiset kommunikaation strategiat haastavat käsityksemme oopperasta taidemuotona. Postooppera on sateenkaaritermi 1900-luvun jälkipuolen sekä 2000-luvun näyttämöteoksille, joita yhdistävät epälineaarinen kerronta, modernin audiovisuaalisen tekniikan hyödyntäminen sekä lauluäänen ja läsnä olevan kehon yhteyden hämärtäminen. Postoopperan juuret ovat postmodernismissä ja erityisesti minimalistisissa taideliikkeissä. Postooppera on sidoksissa kokeelliseen teatteriin, ja Jelena Novak (2013) onkin johtanut genren nimen Hans-Thies Lehmannin (2006) käsitteestä *postdramatisches Theater*. Tarinan sijaan postoopperassa keskiöön nousee esitys, jossa musiikillinen, verbaalinen ja visuaalinen kerronta yhdistyvät. Perinteisestä oopperasta eroava, yleisön aktiiviseksi toimijaksi kohottava postoopperan kommunikaatiostrategia on taidepoliittisesti merkittävä; aihealueeseen kytkeytyy teoksille tyypillinen, mediasukupolvia puhutteleva taiteen ja populääriin sekoittuminen.

Esitelmässäni tarkastelen postoopperan kommunikaatiostrategiaa kahdesta näkökulmasta, toisaalta valottaen teoksen, tekstin ja esityksen suhteita, toisaalta pohtien tekijän ja tulkitsijan rooleja. Esimerkkeinä esittelen Michel van der Aa kamarioopperan *Blank Out* (2016) sekä hänen interaktiivisen *Virtual Reality* -installaationsa *Eight* (2019).

Lähteet

- Drees, Stefan. 2014. "Erfahrungsräume für die Opernbühne: Zur musikalisch-filmischen Musiktheaterkonzeption von Michel van der Aa." *Neue Zeitschrift für Musik* (1991-). 175(6):16–21.
- Heile, Björn. 2006. "Recent Approaches to Experimental Music Theatre and Contemporary Opera." *Music & Letters* 87(1): 72–81.
- Lehmann, Hans-Thies. 2006. *Postdramatic Theatre*. Translated by Karen Jürs-Munby. Abingdon: Routledge.
- Novak, Jelena. 2013. "From Minimalist Music to Postopera: repetition, representation and (post)modernity in the operas of Philip Glass and Louis Andriessen." *The Ashgate Companion to Minimalist and Postminimalist Music*, edited by Potter, Keith, Gann, Kyle and Sión Pwyll, 129–140. Farnham: Ashgate, 2013.
- Potter, Keith and Kyle Gann. 2013. *The Ashgate Research Companion to Minimalist and Postminimalist Music*. Farnham: Ashgate.
- Rogers, Holly. 2016. "The Public Will Only Believe the Truth If It Is Shot in 3D' Michel van der Aa, 'Nine Years in an Ophanage' (Zenna), Sunken Garden, Scene 6." *Cambridge Opera Journal*, 28(2): 277–282.
- Roesner, David and Matthias Rebstock (editors). 2012. *Composed Theatre: Aesthetics, Practices, Processes*. Intellect Books.
- Symonds, Dominic and Pamela Karantonis. 2013. *The Legacy of Opera: Reading Music Theatre As Experience and Performance*. London: Brill.
- Ubersfeld, Anna. 1999. *Reading Theatre*. Toronto: University of Toronto Press.
- Viljoen, Louise. 2013. *Ingrid Jonker: Poet under Apartheid*. Ohio Short Histories of Africa.

Aineisto:

Van der Aa: *Blank Out*:

https://www.youtube.com/watch?v=5rKK0gPtjSI&list=RD5rKK0gPtjSI&start_radio=1

Van der Aa: *Eight*: <https://www.youtube.com/watch?v=z8zMIj5Upk>

Inkeri Jaakkola valmistui musiikin tohtoriksi Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa vuonna 2020, jolloin julkaistiin hänen väitöskirjansa *Beneath the Laurel Tree: Text-Music Relationships in Paavo Heininen's Opera Silkkirumpu (The Damask Drum), op. 45*. Tutkijana Jaakkola on suuntautunut musiikkianalyysiin ja hänen kiinnostuksensa kohdistuu erityisesti useiden tieteen- ja taiteenalojen näkökulmia yhdistävään analyttiseen tutkimukseen. Jaakkola työskentelee musiikinteorian ja säveltapailun opettajana Sibelius-Akatemiassa sekä Lahden konservatoriossa. Jaakkola on myös säveltäjä, ja hänen tuotantoonsa voi tutustua kustanteina sekä Music Finlandin nuotistossa.

Ismo Kantola

Uusi maailma uuteen aamuun. Uutistoimituksen tekstien implisiittisestä itseymmärryksestä

Valtavirtajournalistinen tekstikäsitys pohjaa ajatukseen tiedosta, tiedon hankinnasta, tiedonvälityksestä ja vaikuttamisesta. Sitä jäsentävät arvot, ihanteet ja agenda. Agenda asetetaan viikoittain ja osin päivittäinkin toimituskokouksissa. Kokouksissa päätetään, millä tavoin toimitustyö asemoituu meneillään ja odotettavissa oleviin tapahtumiin sekä paikallisten, kansallisten ja kansainvälisten arvo- ja intressiristiriitojen ilmenemisiin.

Ihanteena on vapaa – ja riippumaton – tiedonvälitys. Totuudenmukainen tieto on journalismin ihannetavoite – uskottavuuden ja yleisön luottamuksen varjeleminen käytännöllisenä tavoitteenaan. Lukijan mielenkiinnon ylläpitäminen taas on alan taloudenpidon imperatiivin sanelema tavoite.

Kulinaristinen journalismi (Kauko Pietilä) kuvaa mainstream-journalismin strategiaa ylläpitää mediasisältöjen kulutustarvetta yleisön keskuudessa. Sosiaalinen media tarjoaa nyt runsaasti aineksia tähän! Sen ansiosta kulinaristisen journalismin mahdollisuudet ovatkin huomattavasti laajentuneet ja monipuolistuneet.

Vastuu yhteiskuntarauhasta antaa oman erillinen tehtävänsä. Tehtävään sisältyy niin käsitys hyvästä yhteiskunnasta, hyvästä asioiden tolasta kuin niiden journalististen strategioiden tuntemus ja uusintaminen, joilla hyvää yhteiskuntaa, asioiden hyvää tilaa uskotaan parhaiten voitavan edistää. Osallisuus yhteiskunnan tuottamiseen on tavallaan journalistisen tekstikäsitksen ydintä.

Millainen ja kenen on mainstream-journalismin yhteiskunta? Helsingin Sanomien journalistisia käytänteitä seuranneelle se näyttäytyy yhtäältä asiantuntijoiden, toisaalta status quon yhteiskuntana. Asiantuntijuus puolestaan

näyttäytyy asiantuntijoiden yksimielisyytenä. Erimieliset asiantuntijat kuvautuvat helposti epäuskottavina ja heidän pätevyytensä asiantuntijoina kyseenalaisena.

Status quon pönkittäminen tarkoittaa käytännössä, ettei isoja kysymyksiä, kuten ydinvoima tai hävittäjäkaupat, oteta/nosteta julkiseen keskusteluun.

Julkiseen keskusteluun nousseiden ratkaisultaan aidosti avointen kysymysten kohdalla mainstream-journalismi asettuu aina vahvemmaksi osoittautuvan kannan puolelle. Jos se ei näin voi tehdä, asiaa (avoinna olevaa kiistaa) koskevan uutisoinnin volyyymi pienenee lähes olemattomiin.

Esitelmän empiiriset esimerkit ovat vuosilta 1980–982 Helsingin Sanomien ympäristökiista-aiheisesta uutisoinnista. Ajankohtaa luonnehtii kasvavan ympäristötietoisuuden orastava institutionaalistuminen (ympäristöministeriön perustaminen, Vihreä liike jne.) sekä paikallisten mutta valtakunnallista julkisuutta saavuttavien ympäristökiistojen runsaus.

Mainstream-journalistisessa käsityksessä faktat eivät vielä muodosta totuutta vaan vasta faktojen oikea valinta ja valittujen faktojen oikea kontekstualisointi niin, että Suuri kertomus on edelleen luettavissa!

Mutta hyvän uutisruokavalion ja yhteiskuntarauhan tavoitteet voivat toisinaan olla jännitteisessä suhteessa toisiinsa.

Esitelmä haastaa kysymään ei vain poliittisen vallan ja tekstityypittelyn yhteyttä, vaan myös tekstikäsitteksen tuottamaa houkutusta vallankäyttöön.

Ismo Kantola on Turun yliopiston sosiologian dosentti. Hänen väitöstutkimuksensa on energiapolitiisesta keskustelusta. Sittemmin hän on tutkinut juhlimista ja osallistunut tieteen- ja teknologiantutkimukseen mm. alan tiedeseuran puheenjohtajana. Kielen ja mielen suhde on hänen kestokiinnostuksensa aiheita.

Kimmo Kettunen

Kaunokirjallisuus digitaalisena korpuksena – esimerkkiaineistona Pentti Haanpään armeija- ja sotakuvaukset

Kaunokirjallisuutta on tutkittu digitaalisin keinoin maailmalla jo pitkään, Suomessa kotimaisen kirjallisuuden tutkimuksen digitaalisuus ei vielä tunnu ottaneen tulta kovin suuresti. Kaunokirjallisten aineistojen digitaalista tutkimista vaikeuttaa suuresti se, että tekstien saatavuus on tekijänoikeussyistä rajallista, ellei digitoi itse tutkimusaineistojasi, kuten esimerkiksi Pentti Saarikosken tekstien Raamattu-viittauksia tutkinut Arto Köykkä teki teologian väitöskirjassaan (Köykkä, 2017). Toinen ongelma on aineistolähtöisten, useimmiten kielitieteestä lainattujen tutkimusmenetelmien soveltaminen kaunokirjalliseen aineistoon mielekkäästi. Kolmas ongelma voi olla digitoitujen aineistojen laatu – digitoinnin taso voi vaihdella paljonkin eri aineistoissa, ja laajojen aineistojen laadun tarkastaminen ja korjaaminen on työlästä. Ongelmista huolimatta digitoitujen kaunokirjalliset tekstit tarjoavat tutkijalle myös hyviä mahdollisuuksia.

Suomalaisia kaunokirjallisia aineistoja on saatavissa eri tahoilta melko hajanaisesti. Digitoitua suomenkielistä kaunokirjallisuutta on saatavissa muun muassa Runeberg¹- ja Gutenberg-projekteista². Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa on takavuosina tallennettu suomalaisia klassikkokirjoja noin 1.46 miljoonaa sanaa³. Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n ylläpitämässä Kielipankissa on myös jonkin verran jo lueteltujen kokoelmien ulkopuolista kaunokirjallisuutta, lähinnä käännöksiä⁴. Laajin saatavilla oleva valikoima kotimaista digitoitua kauno- ja tietokirjallisuutta on Kansalliskirjaston vuosina 2018–2019 digitoima noin 2000 teoksen valikoima⁵, johon sisältyy suomen- ja ruotsinkielistä kotimaista kirjallisuutta. Kokoelma avautui vuoden 2019 toukokuussa 1000 tietokirjalla (Kirjahistorian kokoelma) ja 1000 kaunokirjalla (Klassikkokirjasto). Syyskuun lopusta 2021 alkaen klassikkokirjaston suomenkielinen osa-aineisto on ollut käytettävissä myös Kielipankin Korp-aineistopalvelimella.

Pääsy kaunokirjalliseen digitaaliseen aineistoon avaa tutkijalle uusia mahdollisuuksia sekä synnyttää uusia haasteita. Digitoituja tekstejä voi analysoida suurina kokonaisuuksina kielentutkimuksesta tutuilla korpusmenetelmillä (ks. esimerkiksi Balossi, 2014; Culpeper, 2009; Fischer-Starcke, 2010; Scott, 2010). Digitaalinen aineisto voi myös aiheuttaa ongelmia, jos digitoinnin laatu ei ole riittävän hyvää, mikä on vieläkin valitettavasti arkipäivää ainakin osassa digitointeja: esimerkiksi historiallisten sanomalehtien digitointia on kautta maailman tehty massatuotantona, jossa laadunvarmistus ei ole ollut ensisijainen tavoite (Jarlbrink ja Snickars, 2017; Kettunen ja Pääkkönen, 2016). Monia kaunokirjallisen aineiston digitointeja on tehty talkoilla (erityisesti Gutenberg- ja Runeberg-projekteissa), jolloin lopputuloksen laadun varmistaminen on saattanut jäädä tekemättä. Digitoituja aineistoja käytettäessä onkin aina syytä ensin perehtyä lopputuloksen laatuun.

Kansalliskirjaston Klassikkokirjasto sisältää muun muassa laajan valikoiman Pentti Haanpään teoksia, ei kuitenkaan aivan koko tuotantoa. Valikoima sisältää Haanpään tuotannosta kaikki viisi kokonaisuutena julkaistua armeija- ja sota-aiheista teosta: *Kenttä ja kasarmi* (1928, novellikokoelma), *Vääpeli Sadon tapaus* (kirjoitettu vuonna 1935, julkaistu vasta postuumisti vuonna 1956, romaani), *Korpisotaa* (1940, romaani), *Nykyaikaa* (1942, novellikokoelma) sekä *Yhdeksän miehen saappaat* (1945, romaani). Teoksia voi pitää aihepiiriltään yhtenevinä, joten on mielekästä yrittää tutkia niitä myös kokonaisuutena. Viiden teoksen kokonaisuus muodostaa digitaalisia menetelmiä käyttävälle tutkimukselle pienehkön tekstiaineiston: hiukan yli 800 painosivua, yhteensä noin 135 000 sanaa. Tällaisena se tarjoaa sopivan tutkimuskohteen – aineistoa voi hallita hyvin painettunakin eikä sen käsittely digitaalisessa muodossa vaadi myöskään mitään erityistä. Kokonaisuus tarjoaa silti digihumanistille normaalit haasteet: teksti sisältää optisen luennan yhteydessä syntyneitä virheitä, teosten kielessä on suomen kieltä käsitteleville analyysiohjelmille tuntemattomia sanoja eikä suomenkielisen kaunokirjallisen aineiston analyysiin ole olemassa valmista yhtenäistä tutkimusympäristöä toisin kuin esimerkiksi englanninkieliselle kaunokirjallisuudelle (vrt. esim. Leavy et al., 2019; Muralidharan & Hearst, 2012).

Käsittelen esitelmässä aineistolähtöistä digitoidun kirjallisuuden analyysia sekä ohjelmallisia apukeinoja aineistojen käsittelyssä ja analyysissa. Käytän Haanpään viittä armeija- ja sota-aiheista teosta esimerkkeinä. Niiden alustavassa analyysissa ja tutkimuskohteiden esiin nostamisessa käytän kielentutkimuksessa vakiintuneita aineisto- eli korpuslähtöisiä menetelmiä, erityisesti ns. keyword-menetelmää (ks. esim. Balossi, 2014; Brezina, 2018; Culpeper, 2009; Scott, 1996, 2010), sanafrekvenssien laskemista sekä kieliteknologisia analyysiohjelmia. Käytössä on myös suomen kielen semanttinen merkitsin (Kettunen & La Mela, 2020), jonka merkintöjä käyttäen keyword-analyysin voi ulottaa yksittäisten sanojen lisäksi myös teosten sanoille yhteisiin merkitysluokkiin – kuten esimerkiksi armeija- tai sotasanastoon tai maantieteellisten käsitteiden analyysiin (vrt. Kettunen, 2021). Eri lähestymistapoja yhdistelemällä teosten analyysi on kattavampaa kuin yhtä yksittäistä menetelmää käyttäen.

Viitteet

1. <http://runeberg.org/>
2. <https://www.gutenberg.org/browse/languages/fi>
3. https://kaino.kotus.fi/korpus/klassikot/meta/klassikot_coll_rdf.xml
4. <https://www.kielipankki.fi/aineistot/>
5. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/collections?id=21>

Lähteet

Balossi, Giuseppina (2014). A Corpus Linguistic Approach to Literary Language and Characterization. Virginia Woolf's *The Waves*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia. <https://benjamins.com/catalog/lal.18>

Bondi, Marina, Scott, Mike (2010). *Keyness in Texts*. John Benjamins.

Culpeper, Jonathan (2009). Keyness: Words, parts-of-speech and semantic categories in the character-talk of Shakespeare's *Romeo and Juliet*. *International Journal of Corpus Linguistics* 14(1): 29-59.

Fischer-Starcke, Bettina (2010). *Corpus Linguistics in Literary Analysis*. Continuum. London.

Jarlbrink, Johan, Snickars, Pelle (2017). Cultural heritage as digital noise: nineteenth century newspapers in the digital archive. *Journal of Documentation* 73: 1228-1243.

Kettunen, Kimmo (2021). Geographic Space in Pentti Haanpää's Novel *Korpiotaa* – where does the War Happen? Artikkelikäsikirjoitus.

Kettunen, Kimmo, La Mela, Matti (2020). Digging Deeper into the Finnish Parliamentary Protocols – Using a Lexical Semantic Tagger for Studying Meaning Change of *Everyman's Rights* (*allemanrätten*). DHN2020. <http://ceur-ws.org/Vol-2612/>

Kettunen, Kimmo, Pääkkönen, Tuula. (2016). Measuring lexical quality of a historical Finnish newspaper collection – analysis of garbled OCR data with basic language technology tools and means. LREC 2016, Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2016/pdf/17_Paper.pdf

Köykkä, Arto (2017). *Sakeinta sumua käskettiin sanoa Jumalaksi: uskonnollinen kieli Pentti Saarikosken tuotannossa*. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, Systemaattinen teologia. <http://hdl.handle.net/10138/175815>

Leavy Susan, Meaney, Gerardine, Wade, Karen, Greene, Derek (2019). *Curatr: A Platform for Semantic Analysis and Curation of Historical Literary Texts*. Teoksessa Garoufallou E.,

Fallucchi F., William De Luca E. (eds) Metadata and Semantic Research. MTSR 2019. Communications in Computer and Information Science, vol 1057. Springer, Cham. .

Muralidharab, Aditi, Hearst, Marti A. (2013). Supporting exploratory text analysis in literature study. *Literary and Linguistic Computing*, 28(2): 283–295.

Scott, Mike (1997). PC Analysis of Key Words – and Key Key Words. *System* 25(2): 233–245.

Scott, Mike (2010). Problems in investigating keyness, or clearing the undergrowths and marking out trails. Teoksessa Bondi. M. ja Scott, M. (toim.) *Keyness in Texts*, 43–57.

Kimmo Kettunen (FT) työskentelee kielitieteen metodologian, digitaalisten aineistojen ja koneoppimisen professorina Itä-Suomen yliopiston Humanistisessa osastossa. Hän on julkaissut tutkimuksia kieliteknologian soveltamisesta tekstitiedonhakuun, digitoitujen tekstiaineistojen laadun arvioimisesta, erisnimien automaattisesta merkitsemisestä historiallisiin sanomalehtiaineistoihin ja nykysuomen tekstien semanttisesta merkinnästä.

Riitta Lahtinen & Stina Ojala

Suuraakkoset – tuntoaistin vaikutus ortografiaan

Suuraakkoset on tapa välittää tekstiä kädellä toisen keholle. Tällöin kirjoitusjärjestelmää pitää muokata tuntoaistilla vastaanotettavaksi (mm. Lahtinen, 2008). Kirjoitusalusena toimii useimmiten vastaanottajan kämmen, joskus myös olkavarsi tai yläselkä. Kirjoitusvälineenä, “kynänä” on yleensä tuottajan etusormi tai vastaanottajan sormi opastettuna.

Suuraakkoset kirjoitetaan kapiteeleilla. Tämä siksi, että se sopii pieniresoluutioiselle kanavalle, tuntoaistille. Tämä tekee viestinnästä hidasta, joten viestinnän on oltava tehokasta. Suuraakkoset järjestelmänä on temporaalis-lineaarinen, eli järjesty ajassa ja päällekkäin kämmenellä. Tavallinen kirjoitettu teksti on spatiaalis-temporaalis-lineaarinen, eli järjesty paikassa, ajassa ja peräkkäin paperille. Suuraakkosilla kommunikoidessa toiminta perustuu motorisen ekvivalenssin perustalle (mm. Wolpert, Pearson & Ghez, 2000). Lapsena koulussa opitut “tikkukirjaimet” siirtyvät paperilta vastaanottajan käteen. Kommunikaatio nopeutuu kirjainhahmojen sulautuessa ja nopeutuessa harjaantumisen kautta H&H-teorian mukaisesti (Lindblom, 1990). Kirjainten kirjoitusjärjestys auttaa myös eliminoimalla vaihtoehtoja joissain tapauksissa NAM-mallin mukaisesti (Luce & Pisoni, 1998). Myös tämä auttaa sanantunnistuksessa. Kommunikaatio suuraakkosillakin on kahdenvälisen yhteistyön muokkaamista siten, että viestintä olisi mahdollisimman helppoa ja nopeaa kummallekin osapuolelle.

Suuraakkosten käyttäjäryhmiä ovat huonokuuloiset, kuuroutuneet, kuulonäkövammaiset ja kuurosokeat. Kuurosokeat ja näkövammaiset lukevat niitä eri kehonosiin tuotettuina teksteinä tai liikkumistaidon ohjauksessa reitin hahmottamisessa. Lapset leikkiessään kirjoittavat sanoja selkään arvausleikkinä.

Kirjoittaja tuottaa sormellaan aakkosia samoin kun kynä. Paperille kynän jälki jää näkyville, mutta iholle tuottaessa jälki häviää. Kynään verrattaessa sormen

jälki voi olla myös terävä (kaltevuuskulma), himmeä tai tumma (painovoima), ohut tai paksu (yksi vai useampi sormi). Näitä kosketuksen elementtejä, hapteemeja, ovat myös liikkeen suunta, rytmi, muoto, orientaatio, paikka ja haptinen etäisyys (Lahtinen, 2008). Suuraakkosia kommunikaatiotapana säätelee tuntoaistin järjestyminen.

Lukijan on harjaannuttava vastaanottamaan kirjaimia ja sanahahmoja tuntoaistilla (adaptation). Kirjainten hahmottamisen lisäksi on harjoiteltava sanahahmoja. Lukutekniikoita on erilaisia. Sanaväli hahmottuu pienellä tauolla. Liikkeen hahmottamista tuntoaistilla tukee kirjainten alkamisen sovittu alkamispaikka eli orientaatiopiste. Näin varmistetaan haluttu lukusuunta (vrt. M/W).

Myös lukijan luuston rakenteella ja kehon koostumuksella on merkitystä. Yhtenäinen ja tasainen kirjoitusalue on yleensä paras tuottaa ja lukea suuraakkosia. Kommunikaation taustahälyä iholla voivat olla mm. vaatetus (esim. kangaslaatu ja paksuus) ja tuottajan sormien lämpötila.

Suuraakkosia tuotetaan kirjain kerrallaan luettavaksi, jolloin pitkän sanan alkua ei voi palata tarkistamaan. Paperille kirjoittaessa visuaalinen tarkistus on mahdollista, samoin kuin yksittäisten väärin kirjainten pyyhkiminen. Koska kirjoitusjärjestelmä on temporaalis-lineaarinen, ei spatiaalinen, suuraakkosjärjestelmässä pyyhkimisele palauttaa kirjoitettavana olevan sanan alkuun. Pitempi tauko sanarajan merkkinä kuitenkin estää palautumisen vielä taaemmas.

Kehitteillä olevien älyvaatteiden resoluutio riittää suuraakkosiin, jolloin tulevaisuudessa voimme kommunikoida suuraakkosilla myös näin. Tällä hetkellä suuraakkosia ei saa talteen, mutta ehkä tulevaisuuden uutiset tulevat suoraan älyvaatteisiin!

Lähteet

Lahtinen, R. 2008. Haptiisit ja hapteemit. Tapaustutkimus kuurosokean henkilön kosketukseen perustuvan kommunikaation kehityksestä. Väitöskirja. Erityispedagogiikka, Helsingin yliopisto.

Luce, P.A. & Pisoni, D.B. 1998. Recognizing spoken words: the neighborhood activation model. *Ear Hear* 19(1), 1-36.

Lindblom, B. 1990. Explaining phonetic variation: A sketch of the H&H theory. Teoksessa: Hardcastle & Marchal (toim.): *Speech Production and Speech Modelling*, 403-439.

Wolpert, D.M., Pearson, K.G. & Ghez, C.P.J. 2000. The organization and planning of movement. Teoksessa: Kandel, Schwartz & Jessell (toim.): *Principles of Neural Sciences*. McGraw-Hill.

Riitta Lahtinen on vanhempi ISE-tutkimusryhmän tutkija, sosiaalishaptisen kommunikaatioryhmän vetäjä Helsingin yliopistossa sekä SUITCEYEsin ohjausryhmän jäsen. Hänen tutkimusaiheensa keskittyvät sosiaalishaptiseen kommunikaatioon.

Stina Ojala toimii tutkijana Turun yliopistossa tulevaisuuden teknologioiden laitoksella. Hänen tutkimusaiheensa keskittyvät puheen eri ilmenemismuotoihin ja saavutettavuuskysymyksiin.

Päivi Mehtonen

Tieteellinen luokittelu tekstinä ja ihminen kielellisenä oliona

Tarkastelen kirjallisuuden- ja retoriikantutkijan näkökulmasta holistiseen ihmiskuvaan pyrkivää tekstiä, josta puuttuu (ainakin ideaalisesti) tulkinnanvaraisuus ja kertovuus: tieteellistä luokittelua. Analysoin erityistä luokittelua, joka käytännössä vaikuttaa jokaisen nykyihmisen elämässä.

Maaailman terveysjärjestö WHO ylläpitää ”Kansainvälistä toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitusta” (ICF, International Classification of Functioning, Disability and Health). Se vaikuttaa lukuisin tavoin vallitsevaan ihmiskuvaan, aina kansainvälisestä lainsäädännöstä ja monitieteisestä tutkimuksesta paikallisen klinikan potilasraportointiin. Vuonna 2001 käyttöön otetun ICF:n tavoitteisiin – joissa ihminen pyritään kuvaamaan ”bio-psykososiaalisesti toimivana” olentona – sitoutuivat kaikki WHO:n yli 190 jäsenmaata.

Esitelmässä lähestytään ICF:a tekstinä, joka noudattaa tarkkoja muodollisia sääntöjä. Koodeineen, tasoineen ja kerroksineen se on tavallaan rakenteinen teksti, joka palvelee valtavan datan kokoamista ja hallintaa. Myös itse ICF tekstinä muuttuu: se on elävä asiakirja (living document), jota jatkuvasti tutkitaan ja sen materiaalista muotoa päivitetään. ICF:n kliiniseen käyttöön tarkoitetut dokumentit ovat kyselylomakkeita, joiden avulla kertyvä potilasaineisto muunnetaan numeraaliseen muotoon.

Jos luokitus kokonaisuutena pyrkii holismiin, muodostavatko myös sen alaluokat kokonaisvaltaisia kuvauksia erityisistä toimintakyvyn osista? Tarkastelen ja vertailen lähemmin luokkia ’kieli’ (language) ja ’kommunikaatio’ (communication). ’Kieli’ sijoittuu luokituksen osaan ruumiin/kehon toiminnot. ’Kommunikaatio’ on omana pääluokkana tasolla suoritukset ja osallistuminen.

Vertailussa paljastuu ensinnäkin tekstin koheesioon liittyvänä seikkana, että luokkien sisällöissä on päällekkäisyyttä. Tämä sotii tärkeitä yleisiä luokitussääntöjä vastaan (mm. poissulkemisen periaate), joilla pyritään takaamaan luokituksen mahdollisimman yksiselitteinen ja ei-tulkinnanvarainen käyttö. Toiseksi, ’kielen’ ja ’kommunikaation’ esitysten väliin rakentuu mielenkiintoisia paradigmaattisia eroja. Ne eivät juonnu suoraan ICF:n rakenteesta tai luokitteluhypoteeseista. Siinä missä ’kielen’ esitys nojaa pitkälti biolääketieteisiin, ’kommunikaation’ esityksestä voi humanistikin tunnistaa teorioita kielellisestä viestinnästä (mm. systeemis-funktionaalinen teoria). Miten nämä paradigmat nivELYvät toisiinsa ICF:n representaatiossa ihmisestä kielellisenä oliona?

Ajatus objektiivisesta tieteellisestä luokittelusta on jo nykytieteissä haudattu. Pyrkimykset laajan datan standardointiin herättävätkin toisenlaisia kysymyksiä, joita pohditaan esitelmän lopuksi. Mikä on tekstin tuotantotavan ja sen käytön suhde? Laadullisen ja määrällisen tiedon suhde? Luokituksen vaikutus siihen,

millaisena todellisuus aletaan jäsentää? Myös 'kielen' ja 'kommunikaation' kohdalla voi kysyä, ovatko piirteet todellisuuden vai ICF:n tuottamia.

Päivi Mehtonen (dosentti, FT) on riippumaton kirjallisuudentutkija, joka on julkaissut laajalti poetiikasta, retoriikasta ja kirjallisuuden filosofiasta. Hän harrastaa vapaa-ajallaan mm. kvantitatiivisia menetelmiä.

Mikhail Mikhailov

Uudelleenkääntämisen tutkimus korpusmenetelmien avulla

Monesti kaunokirjalliset teokset unohdetaan pian niiden ilmestymisen jälkeen. Jotkut kuitenkin julkaistaan useita kertoja, ja vain murto-osaa luetaan yhä satoja vuosia tekijänsä kuoleman jälkeen ja niitä käännetään muille kielille. Toisinaan samasta teoksesta tehdään useampia käännöksiä samalle kielelle, esim. Shakespearen *Macbeth* on käännetty saksaan yli 30 kertaa (Cheesman et al 2017) ja Cervantesin *Don Quijote* turkiksi yli 600 kertaa (Berk Albachten & Tahir Gürçaglar 2019). Miksi näin käy? Mikä ensikäännöstä seuraavissa käännöksissä muuttuu? Millaisia eri käännökset ovat suhteessa alkuperäiseen lähdetekstiin ja muihin käännöksiin?

Uudelleenkääntämistä tutkitaan eri näkökulmista ja eri metodeilla (Brownlie 2006, Desmidt 2009, Deane-Cox 2014, Jones 2020, Koskinen & Paloposki 2015, Kuusi 2014, van Pouke & Gallego 2019, Susam-Saraeva 2003). Kun käännösten määrä on suuri, tietotekniikka tulee tarpeeseen. Korpustutkimuksen menetelmät tarjoavat teknistä tukea: frekvenssilistoista selviävät eri käännösten väliset erot sanastossa, rinnakkaiskonkordansseilla saadaan vastaavat kohdat lähdetekstissä ja sen käännöksissä virke virkkeeltä vierekkäin. Näitä vakiintuneita perusmenetelmiä on kuitenkin hankalaa käyttää, jos käännösten määrä on suuri.

Tästä syystä tarvitaan uusia menetelmiä, joiden avulla voidaan vertailla kokonaisia tekstejä keskenään ja tarkastella suhteita niiden välillä. Vertailussa tarvitaan myös jokin lähtökohta (*tertium comparationis*), mistä käsin käännöksiä vertaillaan keskenään. Lähdeteksti ei sovi, koska se on erikielinen. Myöskään ensimmäinen käännös ei käy, koska tämän tekstin vaikutus seuraaviin käännöksiin voi olla hyvinkin erilainen ja juuri tätä halutaankin tutkia.

Vertailen saman teoksen käännösten sanastoja moniulotteisen skaalaamisen (*multidimensional scaling*, MDS) avulla. Tekstien frekvenssilistat yhdistetään isoon matriisiin, jonka avulla voidaan mitata etäisyyksiä käännösten välillä. Vertailun lähtökohdan valinnasta tulee kuitenkin ongelma. Parhaiten tähän tarkoitukseen soveltuisi suora, sanatarkka käännös, mutta sellaisen tekeminen on työlästä, erityisesti jos tutkimuksen kohteena oleva teos on laaja. Suoran käännöksen tuottamiseen käytänkin konekäännöstä, vaikka tässäkin menetelmässä on heikkouksia.

Alustuksessani esittelen venäläisten klassikoiden suomennosten vertailua MDS-metodin avulla. MDS-kaaviot kartoittavat etäisyyksiä eri käännösten välillä ja

kertovat prosessin trendistä. Myös ensimmäisen käännöksen rooli prosessissa tulee esiin: oliko se koko ajan mukana vai vaipuiko unhoon?

Lähteet

Brownlie, Siobhan. 2006. Narrative Theory and Retranslation Theory. *Across Languages and Cultures*. 7:2, 145-170.

Berk Albachten, Ö. and Ş. Tahir Gürçağlar. 2019. "The Making and Reading of a Bibliography of Retranslations", in *Perspectives on Retranslation: Ideology, Paratexts, Methods*, eds. Ö. Berk Albachten and Ş. Tahir Gürçağlar, 212-230. London & New York: Routledge.

Cheesman, Tom, Kevin Flanagan, Stephan Thiel, Jan Rybicki, Robert S. Laramee, Jonathan Hope, Avraham Roos (2017) Multi-Retranslation corpora: Visibility, variation, value, and virtue. *Digital Scholarship in the Humanities*, Volume 32, Issue 4, 739–760, <https://doi.org/10.1093/llc/fqw027>.

Desmidt, Isabelle. 2009. (Re)translation Revisited. *Meta*. 54:4, 669-683.

Deane-Cox S. (2014). *Retranslation: Literature and Reinterpretation*. London: Bloomsbury.

Jones, Henry. 2020. Retranslating Thucydides as a scientific historian. A corpus-based analysis. *Target* 32:1, 59–82. doi.org/10.1075/target.19082.jon

Koskinen, Kaisa ja Outi Paloposki 2015. *Sata kirjaa, tubat suomennosta: Kaunokirjallisuuden uudelleenkiääntäminen*. SKS.

Kuusi Päivi, 2014. Kääntämisen universaaleja uudelleenkiäännöksissä. *MikaEL*, vol 4.

[https://sktl-fi-](https://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/0ee65f8d4916a5370ceb8374ebf00d7e/1419945515/application/pdf/533414/Kuusi_MikaEL2014.pdf)

[bin.directo.fi/@Bin/0ee65f8d4916a5370ceb8374ebf00d7e/1419945515/application/pdf/533414/Kuusi_MikaEL2014.pdf](https://sktl-fi-bin.directo.fi/@Bin/0ee65f8d4916a5370ceb8374ebf00d7e/1419945515/application/pdf/533414/Kuusi_MikaEL2014.pdf).

Pouke van, Piet and Guillermo Sanz Gallego 2019. Retranslation in Context. *Cadernos de Tradução* 39(1):10-22.

Susam-Sarajeva, Şebnem. 2003. Multiple-entry visa to travelling theory: Retranslations of literary and cultural theories. *Target*: Volume 15, Number 1: 1–36.

Mikhail Mikhailov on Tampereen yliopiston käännöstieteen professori (suomi ja venäjä). Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluu korpustutkimus ja käännösteknologia. Hän on koonnut useita monikielisiä tekstikorpuksia ja kehittänyt korpustyökaluja. Hän on julkaissut yhdessä Robert Cooperin kanssa kirjan *Corpus Linguistics for Translation and Contrastive Studies: a guide for research* (Routledge, 2016). Hän käyttää aktiivisesti kvantitatiivisia metodeja käännöstieteellisessä tutkimuksessa.

Eliisa Pitkäsalo ja Anne Ketola

Sopimukset tekstilajina: Muodonmuutos sanasta kuvaksi

Puheenvuorossamme tarkastelemme erilaisia sopimustekstejä ja pohdimme sitä, mikä tekee tekstilajista tekstilajin. Esittelemme Sarjis-tutkimusryhmän sarjakuvasopimusaiheista tutkimusta. Sarjakuvasopimus on laillisesti sitova sopimus, jossa sopimuksen sisältö esitetään kuvina ja jossa välttämätön verbaalinen sisältö esitetään yksinkertaistetussa muodossa. Sarjakuvamuodossa esitetyistä sopimuksista hyötyvät erityisesti lukijat, joilla on esimerkiksi heikon kielitaidon tai kognitiivisten haasteiden takia hankaluuksia ymmärtää

monimutkaista hallinnollista kieltä. Perinteinen työsopimus on usein vakiomuotoinen lomake, johon täytetään osapuolten ja tehtävien yksilöidyt tiedot. Se on fragmentaarinen asiakirja, joka ei välttämättä etene kronologisesti, vaan asioiden järjestys on tekstilajin konventioiden mukainen.

Kun perinteisestä työsopimuksesta tehdään sarjakuväsopimus, sopimuksen sisältö täytyy mahdollisesti esittää eri järjestyksessä kuin perinteisessä sopimuksessa. Sarjakuvassa asiat esitetään tavallisesti kertomuksen muodossa, joten myös työsopimuksen sisällön täytyy siirtyä uuteen muotoon. Myös työsopimuksen fragmentaarinen luonne siirtyy osin sarjakuväsopimukseen eikä sarjakuvamuotoinekaan sopimus ole kokonaisuudessaan yhtenäinen kertomus.

Tässä esitelmässä pohdimme, mitä tekstilajille tapahtuu, kun sille tyypillinen muoto muuttuu. Havainnollistamme esimerkein perinteisen kirjoitetun työsopimuksen ja sarjakuväsopimuksen muodollisia eroja ja tarkastelemme, mikä tekee tekstilajista tekstilajin. Poimimme esimerkkinä Thaimaan kalateollisuutta varten laaditusta sarjakuväsopimuksesta, joka on suunnattu kambodžhalaisille ja burmalaisille siirtotyöläisille.

Eliisa Pitkäsalo on monikielisen viestinnän ja käännöstieteen yliopistonlehtori Tampereen yliopistossa. Hän kuuluu Sarjis-tutkimusryhmään, joka tutkii sarjakuvaa yhtenä oikeudellisen muotoilun muotona. Pitkäsalo toimii vastaavana johtajana Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa, jossa tarkastellaan, miten erilaisia sopimustekstejä voidaan kääntää sarjakuvaksi ja parantaako visuaalinen muoto niiden ymmärrettävyyttä.

Anne Ketola on väitellyt monikielisen viestinnän ja käännöstieteen alalta aiheenaan multimodaalisten tekstien kääntäminen. Parhailaan Ketola tekee post doc -tutkimuskautta Sarjis-tutkimusryhmän Sanasta kuvaksi -hankkeessa Tampereen yliopistossa.

Julia Souma

Korpuspohjainen sopimustekstien tutkimus: salliminen ja kieltäminen suomalais-venäläisissä valtiosopimuksissa

Kuten suullinen keskustelu, myös kirjalliset tekstit ovat dialogisia. Toisaalta tekstit ovat dialogissa viittausten, sitaattien ja lainausten avulla. Esimerkiksi valtiosopimusteksti sisältää viitteitä muihin sopimusteksteihin. Toisaalta kirjallisilla teksteillä on aina vastaanottaja, jonka mahdollisia reaktiota on otettava huomioon tekstiä kirjoitettaessa (Bakhtin 1997; Kozhina 1981).

Siksi kirjallisten tekstien analyysia varten on myös mahdollista käyttää pragmatiikan lähestymistapaa, vaikka pragmatiikka alusta lähtien laadittiin puhekielen analyysia varten. Pragmatiikan näkökulmasta kirjallisilla teksteillä on kuten suullisella puheellakin jonkinlainen kommunikatiivinen tavoite. Kommunikatiivinen tavoite ja tekstilaji vaikuttavat kirjoittajan tekemään ilmaisukeinojen valintaan.

Väitöskirjassani tutkin miten tekstilaji vaikuttaa sallimisen ja kieltämisen ilmaisutapoihin Suomi-Venäjä -valtiosopimuksissa. Tutkimuksen tavoite on kartoittaa kieltämisen ja sallimisen ilmaisemistapoja valtiosopimuksissa, vertailla niitä sekä yleiskieleen että sopimusteksteihin yksityishenkilöiden välillä, selittää

ilmaisemistapojen eroavuuksia suomen ja venäjän kielissä erikseen sekä kahden kielen välillä ja selvittää ilmaisemistapojen käytännön strategija valtiosopimuksissa.

Tutkimukseni on korpuspohjainen. Tutkimusta varten käytän neljää erilaista korpusta: Parallel Electronic corpus of State Treaties (PEST), The Multilingual Corpus of Contracts and Agreements (MLCCA) ja referenssiaineistona käytän kahta Aranea webkorpusta (Araneum Russicum Russicum Maius ja Araneum Finnicum Maius). PEST ja MLCCA on koottu Tampereen yliopiston kielten yksikössä (venäjän käännöstiede). PEST on rinnakkaiskorpus ja MLCCA koostuu sekä rinnakkaisosasta, että vertailevasta osasta.

Analyysi osoitti, että yleiskielessä käytetään enemmän sallimista, kuin kieltämistä. Venäjän ja suomen kielissä on kuitenkin laajempi kieltämisen ilmaisukeinojen valikoima kuin sallimisen valikoima. Myös valtiosopimuksissa käytetään enemmän sallimista, mutta sekä sallimisen että kieltämisen ilmaisukeinojen valikoima on paljon pienempi yleiskieleen verrattuna. Suurin piirtein tekstilaji, eli tyyli, rajoittaa ilmaisukeinojen käyttämistä valtiosopimuksissa, mutta myös ilmaisukeinojen semantiikka vaikuttaa ilmaisukeinojen käyttämiseen. Puhekielisiä ilmaisukeinoja ei saa tietenkään käyttää valtiosopimuksissa. Sen lisäksi valtiosopimukseen todennäköisesti ei suositella sellaisia ilmaisukeinoja, joilla on monta eri merkitystä, esim. *on mahdollista* ('salliminen' ja 'fyysinen mahdollisuus') tai joissa merkitys sisältää teon arvostelua, esim. venäjän *umesten* 'sopiva', 'on paikallaan'. Valtiosopimuksissa on olemassa myös hyvin mielenkiintoisia tapauksia, kuin toisessa kieliversiossa käytetään kieltämistä ja toisessa – sallimista, esim. ”*ei saa periä mitään maksuja*” – ”*ovat vapautetut kaikista maksuista*”. Sellaisiin tapauksiin ei löydy mitään muuta selitystä paitsi kulttuurierot: kun yksi kulttuuri kieltää, toinen antaa vapautta.

Korpuukset ovat nykyään tärkeitä aineistoja, koska niistä voidaan saada erilaisia kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia tietoja kielten toiminnasta. Korpuukset auttavat analysoimaan tekstien kieltä erilaisista näkökulmista ja loppujen lopuksi parantavat sopimustekstien ja niiden käännösten laatua.

Lähteet

- Baker, Mona (2004). A corpus-based view of similarity and difference in translation. *International Journal of Corpus Linguistics* 9, no. 2 (July 2004), 167–193.
- Bakhtin M. (1997). Problema rečevyh rečevyh žanrov [=The Problem of Speech Genres].
- Granger, Sylviane, Jacques Lerot And Stephanie Petch-Tyson (eds.) (2003). *Corpus-Based Approaches To Contrastive Linguistics And Translation Studies*. Rodopi, Amsterdam – New York.
- Kožina M.N. (1981). O dialogičnosti pis'mennoj reči // *Russkij žyzyk za rubežom*. 1981. №6, 77-82.
- Mikhailov, Mikhail (2019). The future becomes the present and the present becomes the past : Studying temporal structures in a parallel corpus of state treaties. *Trans-kom: journal of translation and technical communication* 12 (2), 204-226.

Mikhailov Mikhail, Santalahti Miia (2017), Mistä kertoo valtiosopimusten kieli? Tapaustutkimus interferenssistä Suomen ja Venäjän välisissä valtiosopimuksissa. *MikaEL* 10, 73-87.

Mikhailov Mikhail, Santalahti Miia, Souma Julia (2019), PEST: A parallel electronic corpus of state treaties. B cõ: Irene Doval, María Teresa Sánchez Nieto (pea.) Parallel Corpora for Contrastive and Translation Studies. New resources and applications: John Benjamins, 183–195. (Studies in Corpus Linguistics 90).

Mikhailov, Mikhail and Robert Cooper (2016). *Corpus Linguistics for Translation and Contrastive Studies: a guide for research*. Routledge.

Probirskaja, Svetlana (2009). *Rajankäyntiä. Suomen ja Venäjän kahdenväliset valtiosopimukset*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Santalahti, Miia (2020). Ideology in Neutrality. Case study: Soviet discourse in bilateral treaties. Teoksessa Ketola Anne; Mikolič Južnič, Tamara; Paloposki, Outi (toim.) *New Horizons in Translation Research and Education 5*. Tampere: Tampereen yliopisto, 82-100. (Tampere Studies in Language, Translation and Literature A2).

Santalahti, Miia, Mikhailov, Mikhail (2019). Language of treaties – language of power relations?. Teoksessa Biel, Lucja et al (toim.) *Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries*. London and New York: Routledge, 66-80.

Souma Ju. V., Kudashev I. S., Mikhailov M. N. (2017), Negation in Russian and Finnish versions of the state treaties between Russia and Finland: a corpus-based research. In *Computational Linguistics and Intellectual Technologies. Papers from the Annual International Conference “Dialogue”*. Moscow: RGGU, pp. 393-402.

Aineisto

Valtiosopimusten rinnakkaistekstikorpus PEST. Tampereen yliopisto 2021.
<<https://puolukka.rd.tuni.fi/~textmine/texthammer/>>

Multilingual Corpus of Contracts and Agreements. Tampereen yliopisto. 2021.
<<https://puolukka.rd.tuni.fi/~textmine/texthammer/>>

Julia Souma on väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa, käänntöiede (venäjä). Hänen tutkimuksensa alat ovat valtiosopimusten kieli ja korpuslingvistiikka. Väitöskirjassaan hän tutkii kieltämisen ja sallimisen ilmaisemista Suomi-Venäjä -valtiosopimuksissa monikielisen rinnakkaiskorpuksen pohjalta.

Niina Turtola

Teksti outona typografisena muotona

Tämän esityksen tarkoituksena on keskustella tekstistä muotona kahdesta näkökulmasta; graafisen suunnittelijan - taiteilijan - tutkijan sekä Viktor Šklovskin (1893–1984) esittämän outouttamisen teorian (ostranenie) näkökulmasta. Perinteisesti graafinen muotoilija vastaanottaa tekstejä etäisenä materiaalina, jossa muotoilija ei itse tuota eikä muokkaa tekstisisältöä, koska teksti ei kuulu muotoilijalle. Muotoilija muuntaa ja kääntää perinteisesti tekstin muodoksi, ja sen on oltava selkeää ja objektiivista viestintää. Perinteisessä suunnitteluprosessissa typografia on näkymätöntä ja sisällölle ja asiakkaan

tarpeille alisteista. Graafista muotoilijaa pidetään perinteisesti kolmannen osapuolen viestin objektiivisena välittäjänä. Tässä esityksessä esitellään kolme (3) taideteosta, joissa graafisen muotoilijan roolia laajennetaan sisällöntuottajan, tutkijan ja taiteilijan rooleihin, jolloin muotoilija itse valitsee tekstejä vallitsevasta yhteiskunnasta ja jokapäiväisestä elämästään. Valitut tekstit korostavat tietoisesti ja provosoivastikin yhteiskunnan sokeita pisteitä, joita pidetään jopa itsestäänselvyyksinä – juuri niiden hiipivän näkymättömyyden vuoksi. Yleisön ja jokapäiväisten ihmisten on mahdollista muuttua typografian kautta havaitsemaan oman yhteiskunnan ympäröivät herkäät ja ongelmalliset kohdat. Tämä tapahtuu kun perinteisen muodon/sisällön suhde monimutkaistetaan ja muotoillaan nykytaiteeksi, joka näyttää erehdyttävästi myös perinteiseltä graafiselta muotoilulta.

Tässä tutkimuksessa keskitytään merkityksen rakentamiseen ja typografian vaikutukseen ja löydettyjen tekstin muotoiluun tietyn tekstisisällön tai viestin välittymisen sijaan. Esitellyt taideteokset ovat: 'Kaksi lattiakaivoa' (2015), 'Lohen sielunelämää' (2015) ja 'DALr22' (2017). Kyseisten teosten viesti voidaan lukea vain rivien välistä, se on tarkoituksellisesti ambivalentti ja viesti syntyy katsoja ja teoksen välisessä dialogissa. Kuitenkin olemassaolon perimmäinen syy ei koskaan tule selväksi katsojalle ja yleisölle, jos sellainen pitäisi olla. Tämä esitys perustuu Turtolan väitöskirjaan, joka löytyy tästä linkistä: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/64571>.

Niina Turtola (taiteen tohtori, 1973), *Femme Futuriste*, on graafisen muotoilun lehtori, graafinen muotoilija ja tekstitaiteilija Edinburghin Napier -yliopistosta Skotlannissa. Turtola tutkii tekstin roolia taiteellisen tekemisen korpuksena ja löydettyinä materiaalina. Me kaikki tavalliset ihmiset tuotamme tekstipohjaista materiaalia yhteiskunnallisesti jokapäiväisessä elämässä ja nämä tuottamamme tekstit yhdessä rakentavat samalla uudenlaisia taiteellisia ja käsityksiä yhteiskunnassa. Turtola on työskennellyt kirjagraafikkona, konsulttina, graafisen muotoilun lehtorina, kouluttajana ja mentorina. Turtola on futuristi, joka keskittää uransa nykytaiteen, tekstitaiteen ja graafisen muotoilun välisen alueen tutkimuksen edistämiseen.